

IALE-CZ
Venkovská krajina
29. 4. 2021

Jak se proměnilo zemědělství Česka za posledních 30 let?

Vít Jančák

Univerzita Karlova, Praha
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
Výzkumné centrum RURAL, KUHIG
jancak@natur.cuni.cz

Cíle

- charakterizovat změny zemědělství Česka (zejména) po roce 1989
- procesy, změny, dopady na krajinu

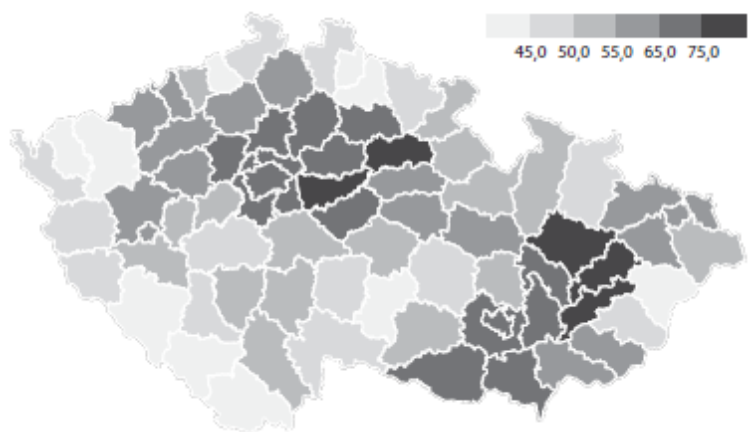
Struktura

- Úvod
- Přírodní podmínky
- Majetkoprávní vztahy
- Struktura zemědělských podniků (forma a velikost)
- Rozdíly zemědělství Česka a EU
- Struktura půdního fondu
- Struktura zemědělské produkce
- Koncept multifunkčního zemědělství

Úvod

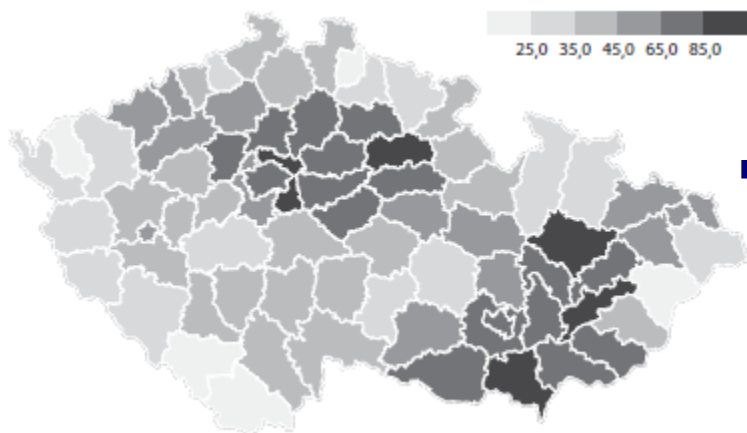
- 1989 – změna politické situace, transformační proces, integrační proces
- dopady transformace do zemědělského sektoru velmi výrazné
- změna významu funkcí zemědělské výroby: produkční – krajinotvorná
 - před rokem 1989 nejdůležitější produkce (objem)
 - podporováno dotačním schématem, před rokem 1990 tzv. diferenciální příplatky: podle **PES (produkčně ekonomické skupiny)**
 - PES 1–21: dobré podmínky – platily pozemkovou daň z hektaru zemědělské půdy
 - PES 22–42: dostávaly tzv. diferenciální příplatky
 - po roce 1990 nový systém dotací – zejména na konkrétní projekty, finance z EU

Přírodní podmínky pro zemědělství

Syntetické hodnocení BPEJ

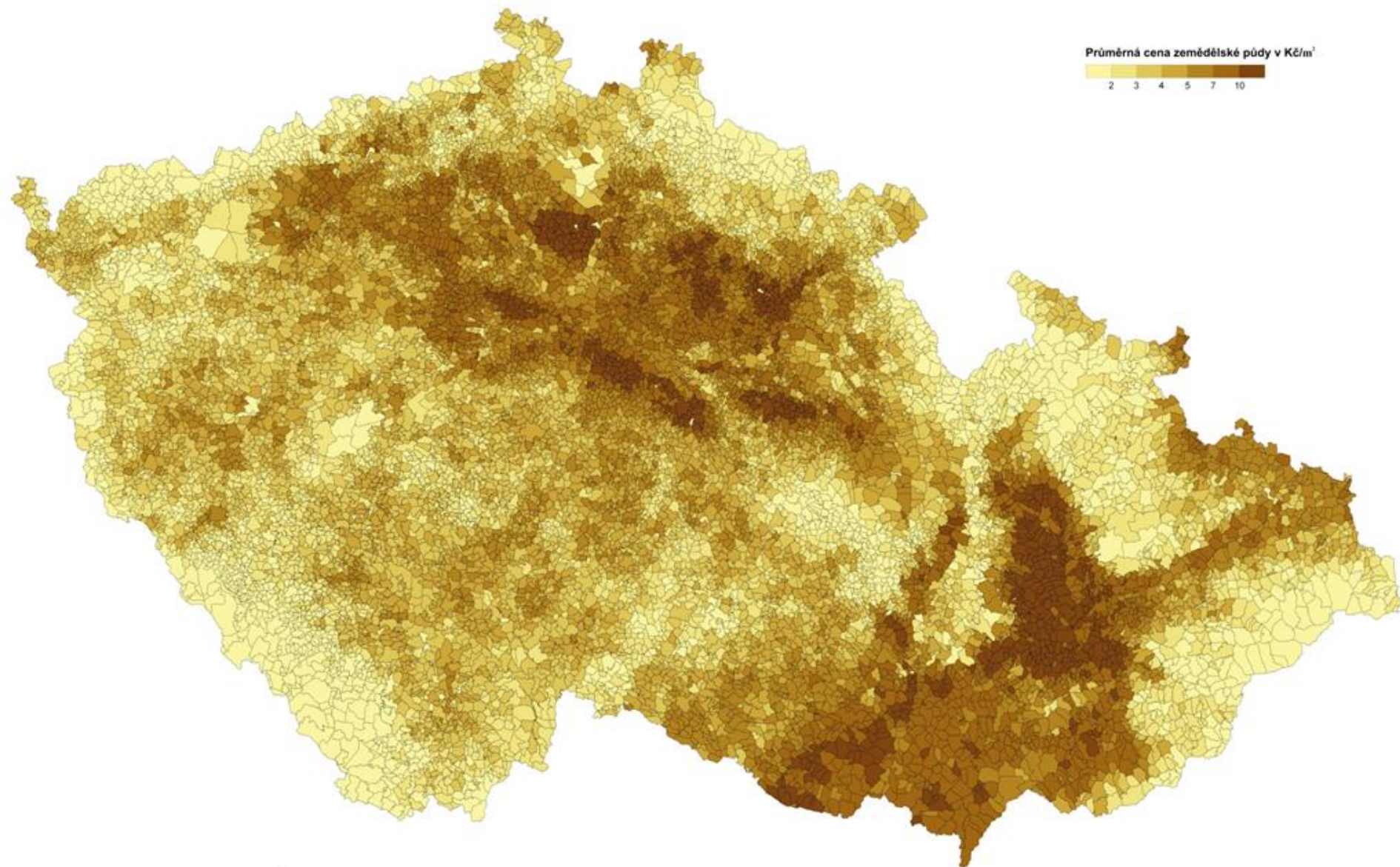
- **Produkční schopnost zemědělské půdy**
číslo udává vztah k nejúrodnější BPEJ v Česku
(= 100 bodů)
50 bodů = 50procentní úrodnost

- **Průměrná cena jednoho hektaru zemědělské půdy**
ne tržní cena, ale souhrn (charakteristika)
přírodního potenciálu (vychází z BPEJ)

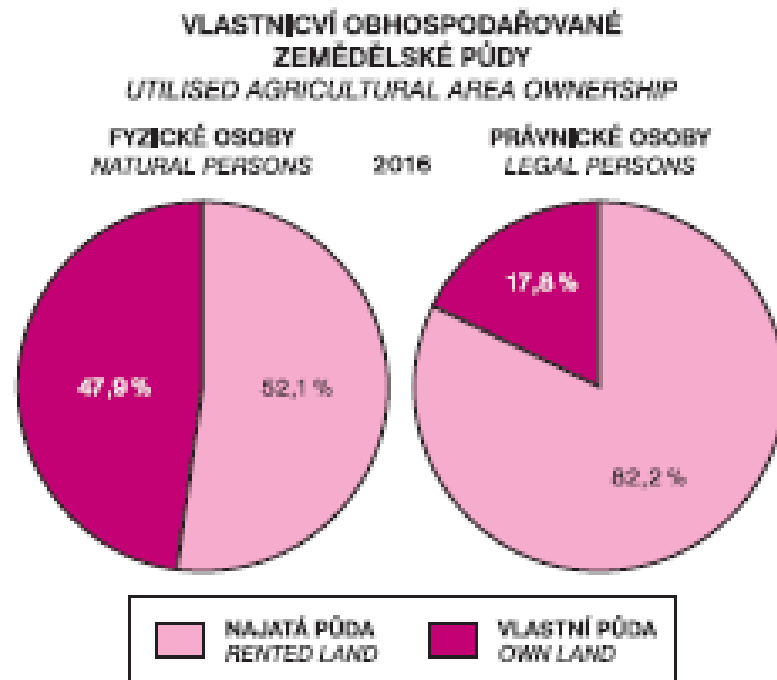
Průměrná cena zemědělské půdy v Kč/m²

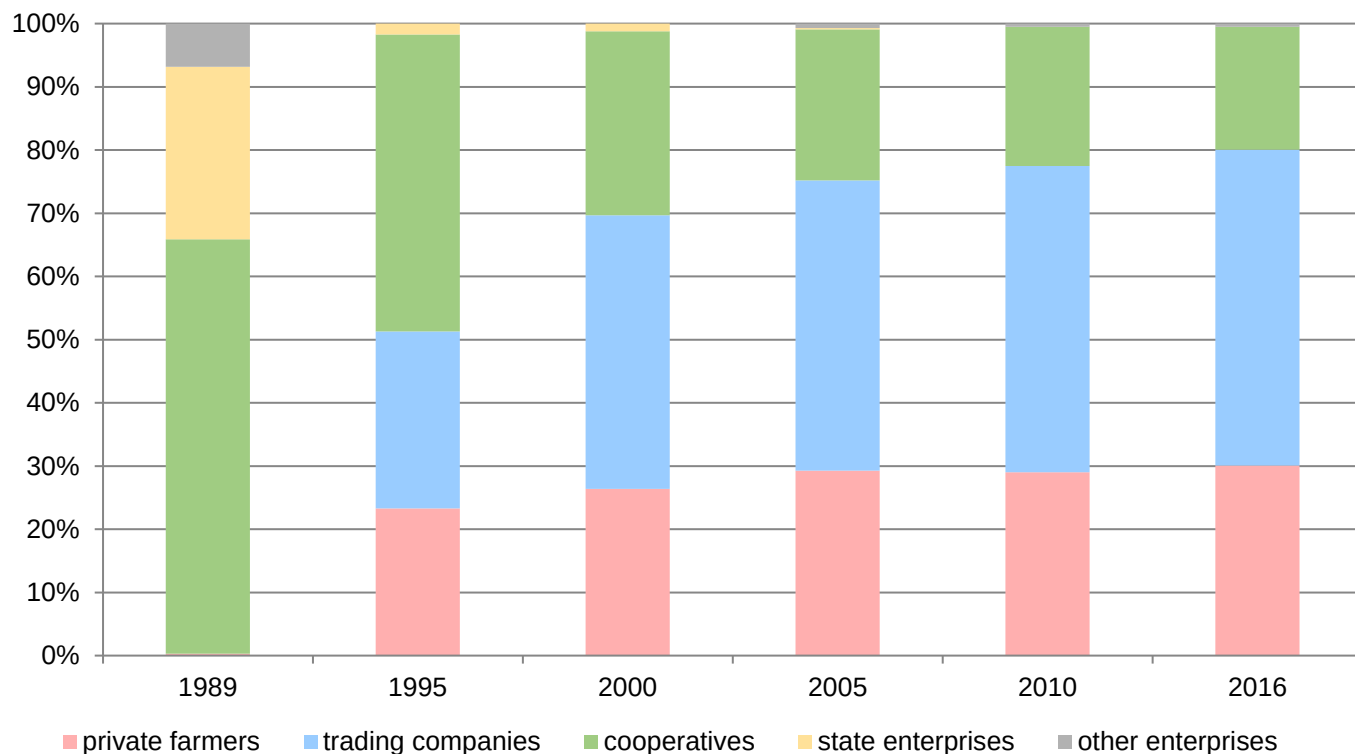
Hlavní procesy v oblasti majetkoprávních vztahů

Restituce

- proces, který ve vlastnických právech nastolil zákon částečné náhrady někdejšími majitelům pozemků zabavených (vyvlastněných) v 50. letech
- v průběhu 1990–2000 byla vrácena půda asi 3,5 milionům restituentů, tvořených částečně původními majiteli, převážně však jejich potomky
- velká rozdrobenost vlastnické struktury
- pronájem půdy

Struktura zemědělských podniků podle typu podniku

- Transformace
- Privatizace

- roste podíl obchodních společností
- vysoký podíl hospodaření na pronajaté půdě

Podíl v procentech	2005	2010	2016
obchodní společnosti	43	49	50
transformovaná družstva	29	22	20
samostatně hospodařící rolníci	26	29	30
státní podniky	1	0	0

Česko a EU

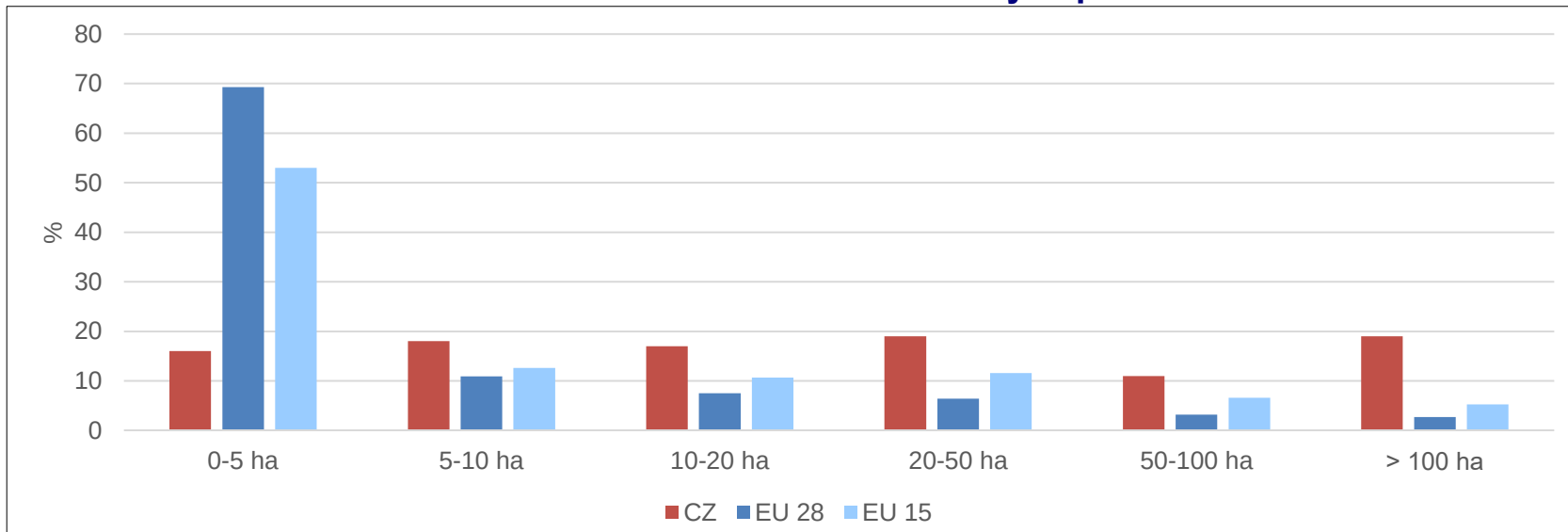
EU 28

- Velký počet velmi malých podniků, které obhospodařují malou část výměry zemědělské půdy
- Nízký počet velkých zemědělských podniků, které hospodaří na téměř polovině výměry zemědělské půdy
- Průměrná velikost podniku **14,2 ha**
- Koncept **rodinných farem**

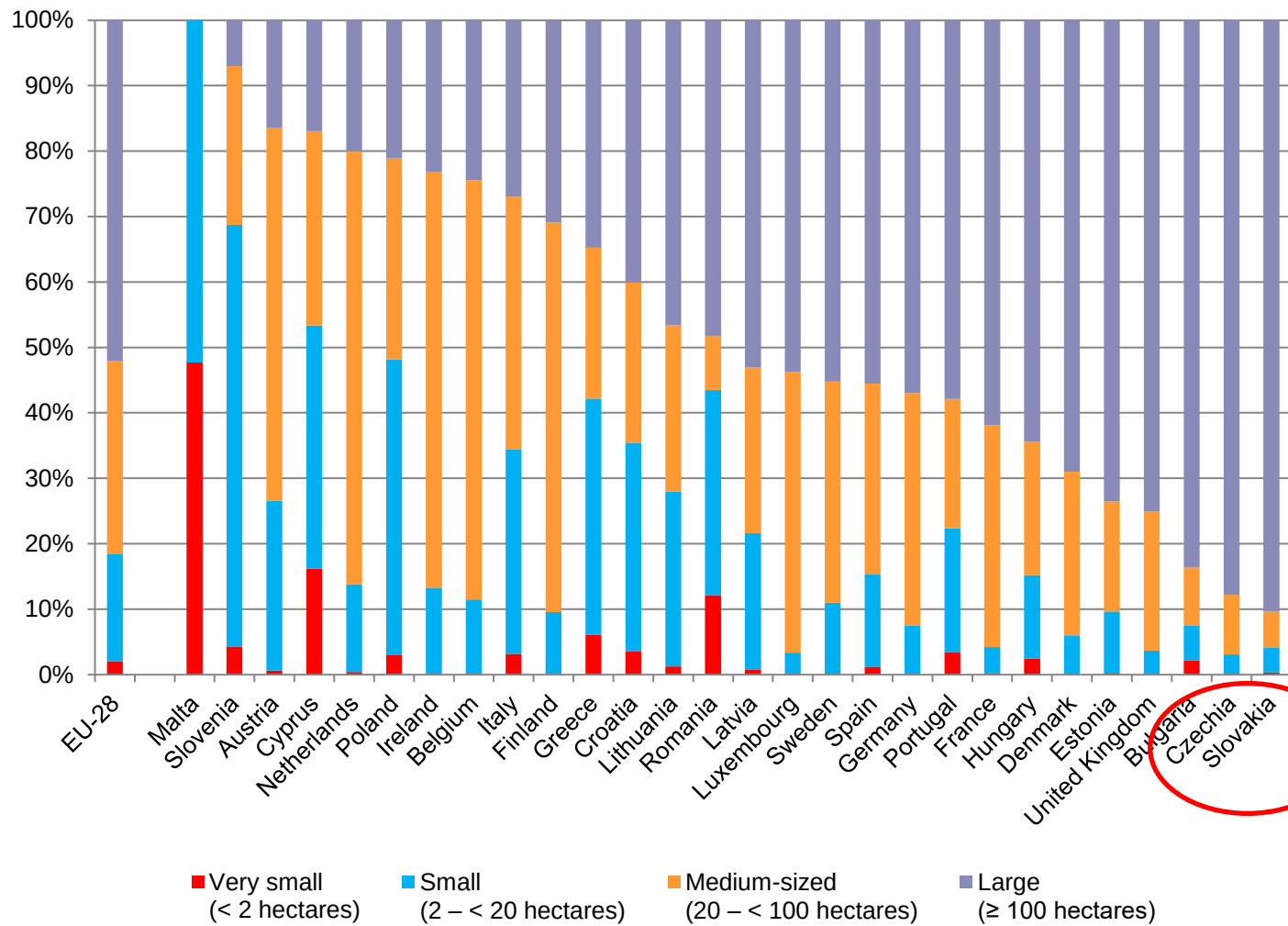
Česko

- Nízký podíl velmi velkých podniků (s velikostí více než 1000 ha) obhospodařuje drtivou většinu zemědělské půdy (89 %).
- 78 % zemědělské půdy je pronajímáno zemědělci, kteří na ní hospodaří
- Průměrná velikost podniku **152,4 ha**
- **Non-family labour** accounts for a majority of the labour force (78%)

Velikostní struktura zemědělských podniků

Zemědělské podniky podle výměry

Struktura půdního fondu

Půdní fond (celkový výměra):

zemědělský půdní fond (54 %)

lesní plochy (31 %)

ostatní (zastavěná, vodní, jiné; 15 %)

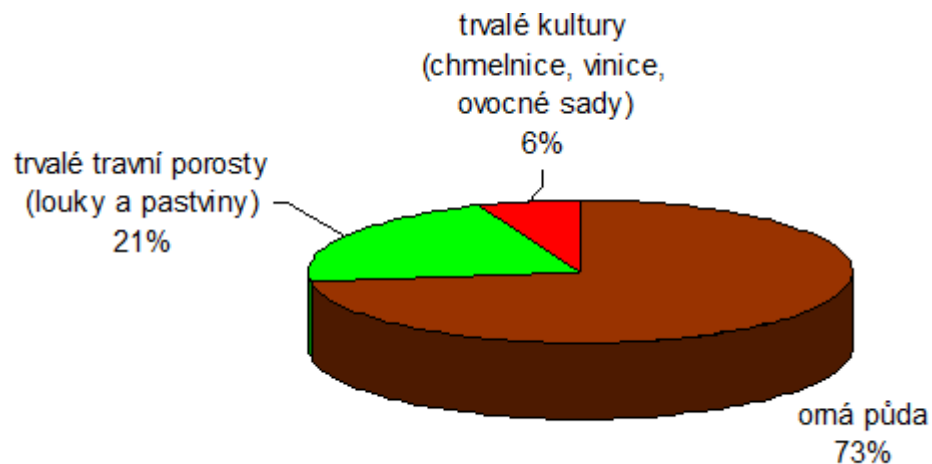

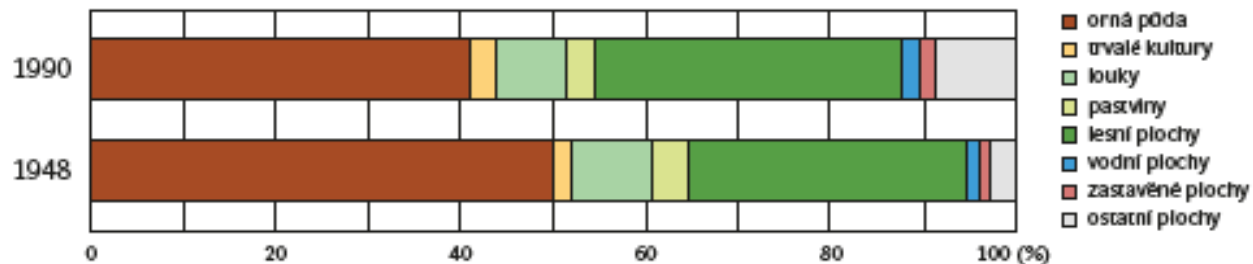
Zemědělský půdní fond (zemědělská půda):

Orná půda (71 %)

Trvalé travní porosty (louky a pastviny; 24 %)

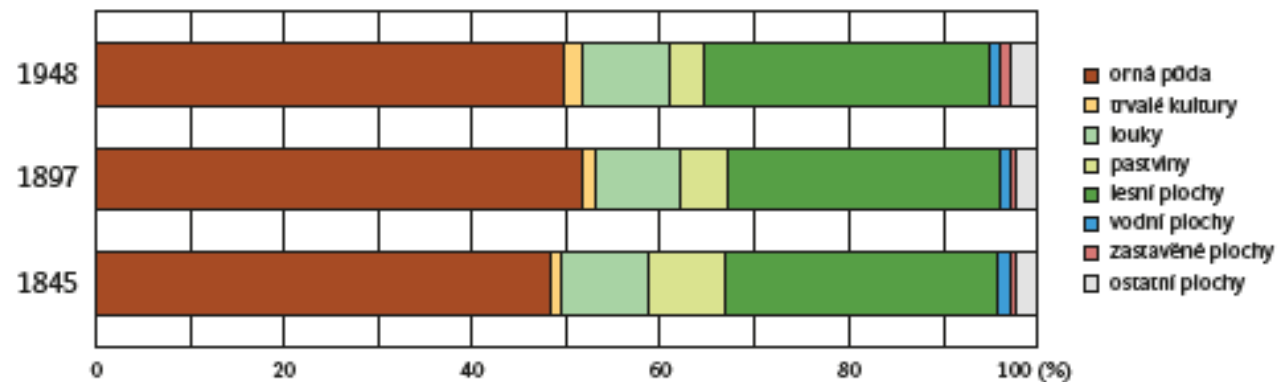
Trvalé kultury (chmelnice, vinice, ovocné sady; 5 %)

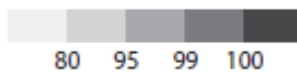
Obr. 12 – Změny využití ploch v Česku v letech 1948–1990.

Zdroj: Databáze LUCC PřF UK Praha.

Obr. 7 – Změny využití ploch v Česku v letech 1845–1948.

Zdroj: Databáze LUCC PřF UK Praha; Bičík, Jeleček (2001, upraveno).

Orná půda

- pokles v podhorských oblastech (pozitivní jev)

Vývoj rozlohy 1990–2000

Trvalé travní porosty

- louky a pastviny
- vývoj inverzní k orné půdě (nárůst) v podhorských oblastech
- ovlivněno dotační politikou

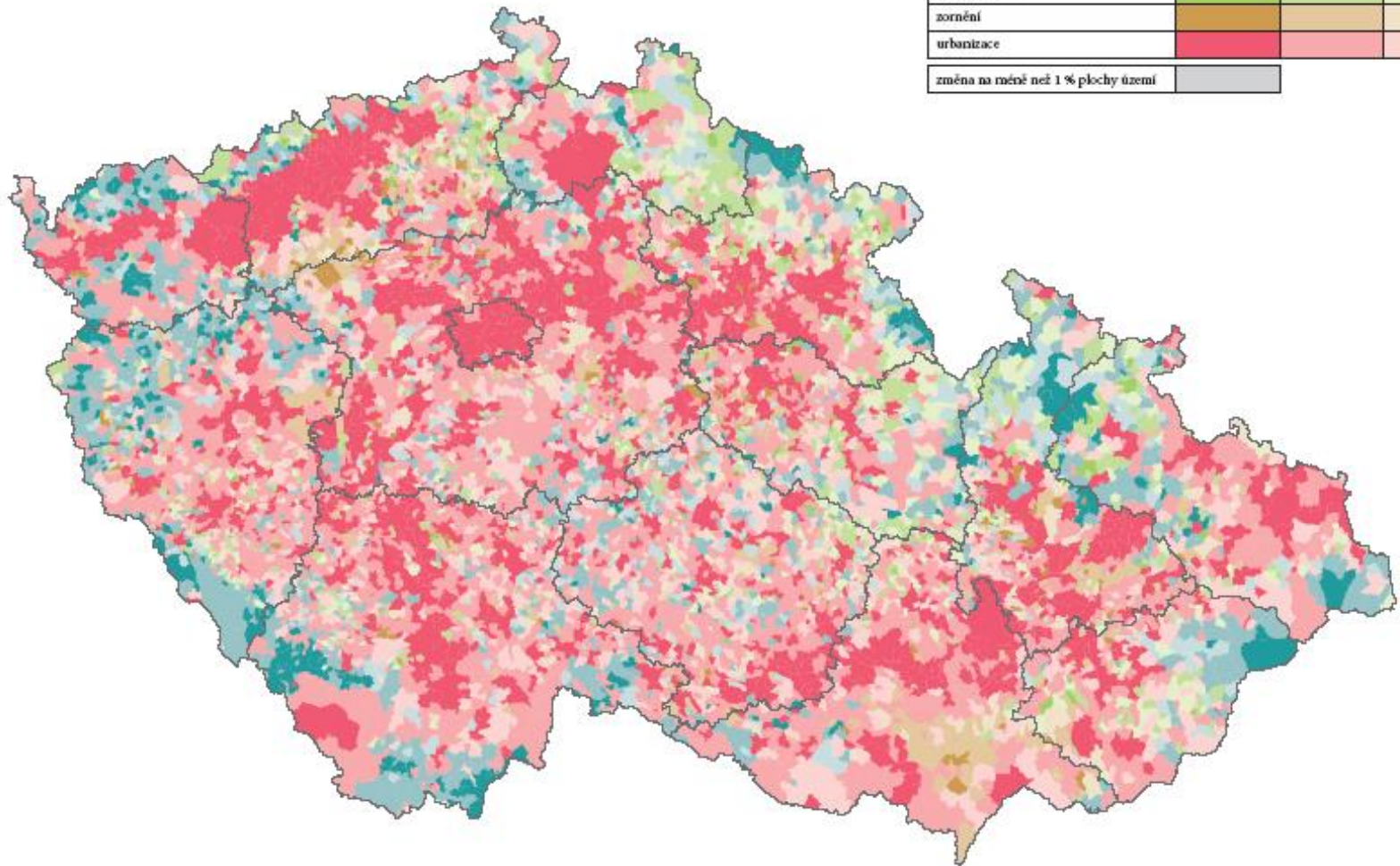

ID_866 Hlavní procesy změny krajiny (1948–1990)

doc. RNDr. Ivan Bičík, CSc.; RNDr. Lucie Kupková, Ph.D.

	vysoká míra	střední míra	nízká míra
zalesňování			
zatravňování			
zornění			
urbanizace			
změna na méně než 1 % plochy území			

1 : 2 000 000

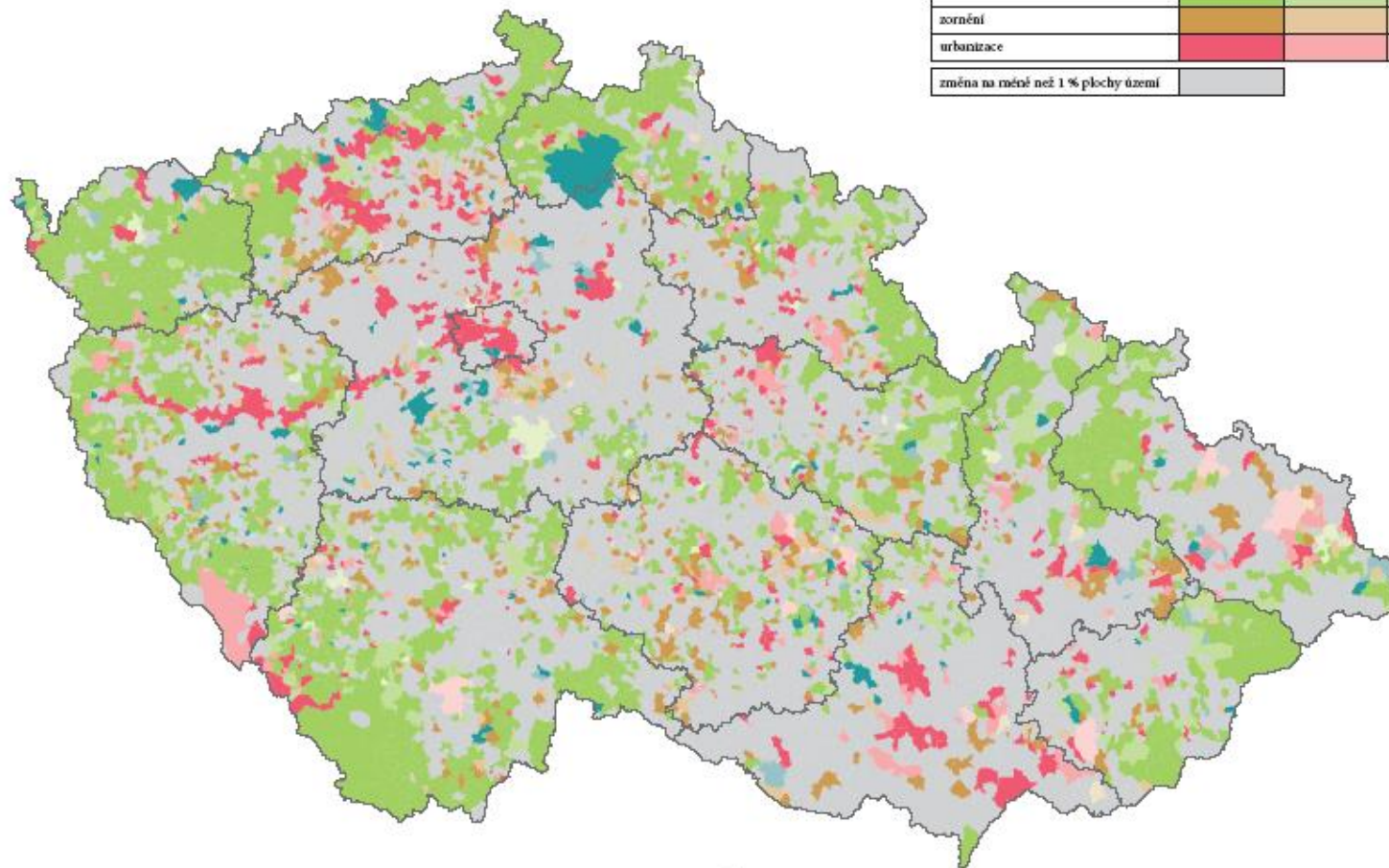
Zobrazované jednotky: ZÚJ (základní územní jednotky)

Zdroj dat: Databáze LUCC Czechia PřF UK v Praze

ID_867 Hlavní procesy změny krajiny (1990–2000)

doc. RNDr. Ivan Bičík, CSc.; RNDr. Lucie Kupková, Ph.D.

	vysoká míra	střední míra	nízká míra
zalesňování			
zatravňování			
zornění			
urbanizace			
změna na méně než 1 % plochy území			

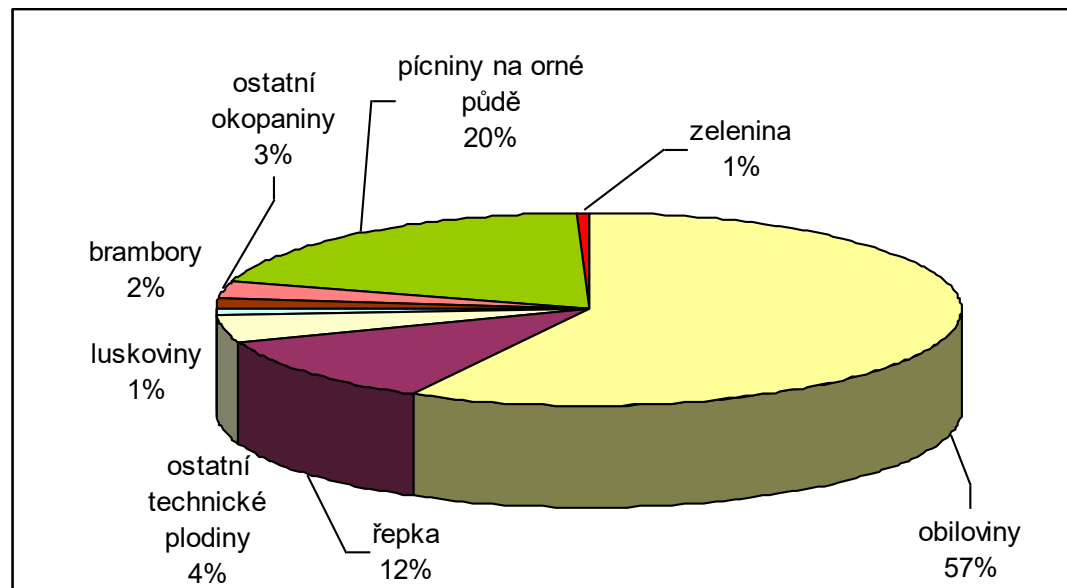
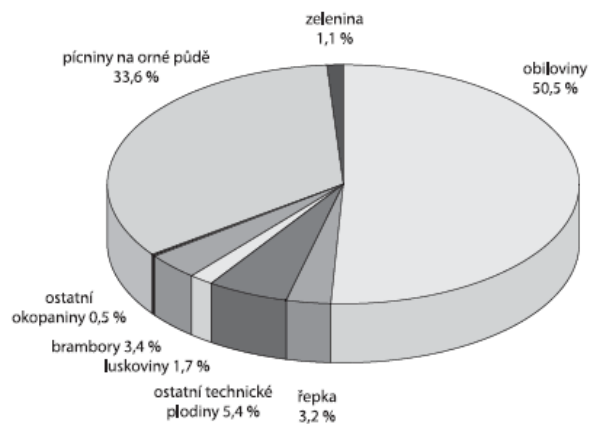
1 : 2 000 000

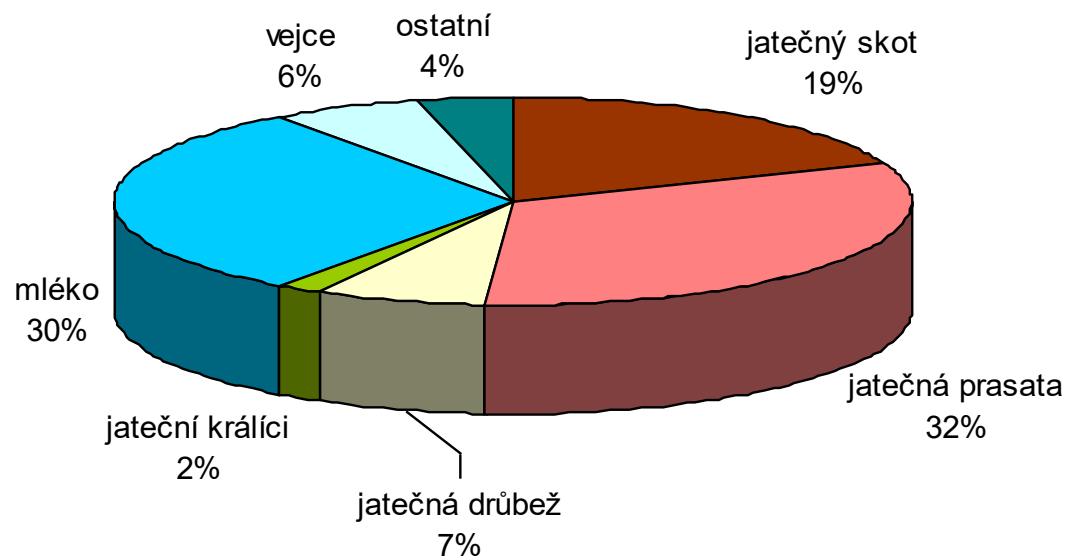
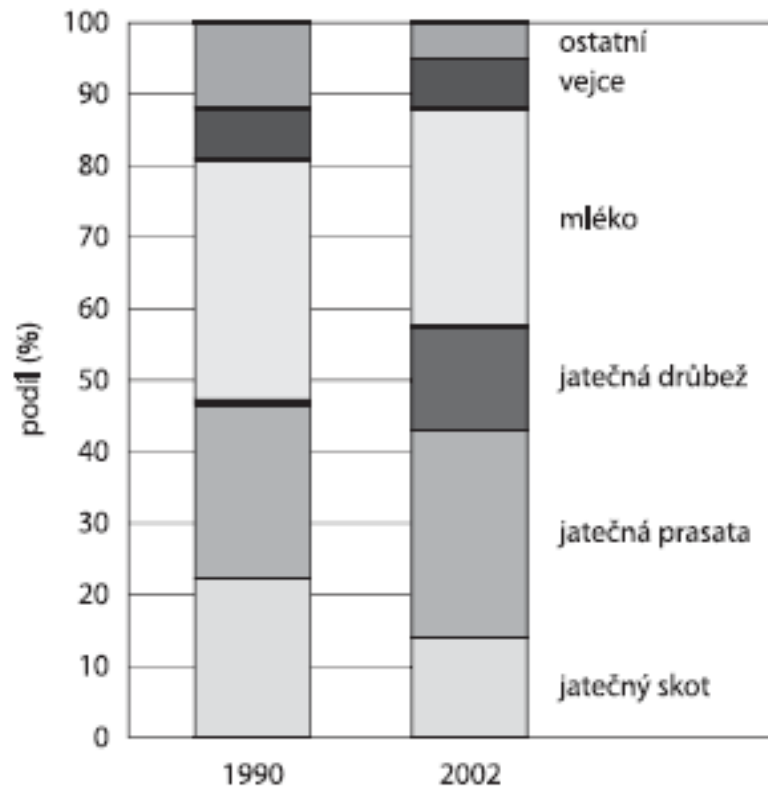
Zobrazované jednotky: ZÚJ (základní územní jednotky)

Zdroj dat: Databáze LUCC Czechia PřF UK v Praze

Struktura osevních ploch

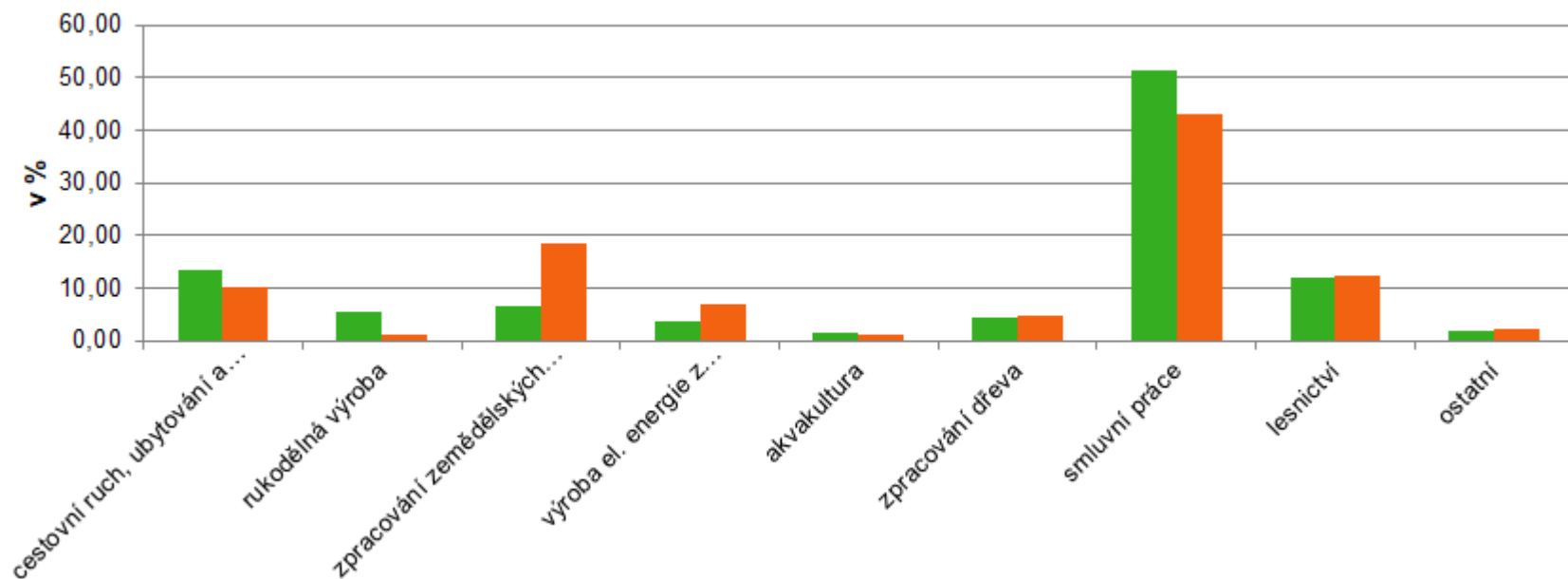
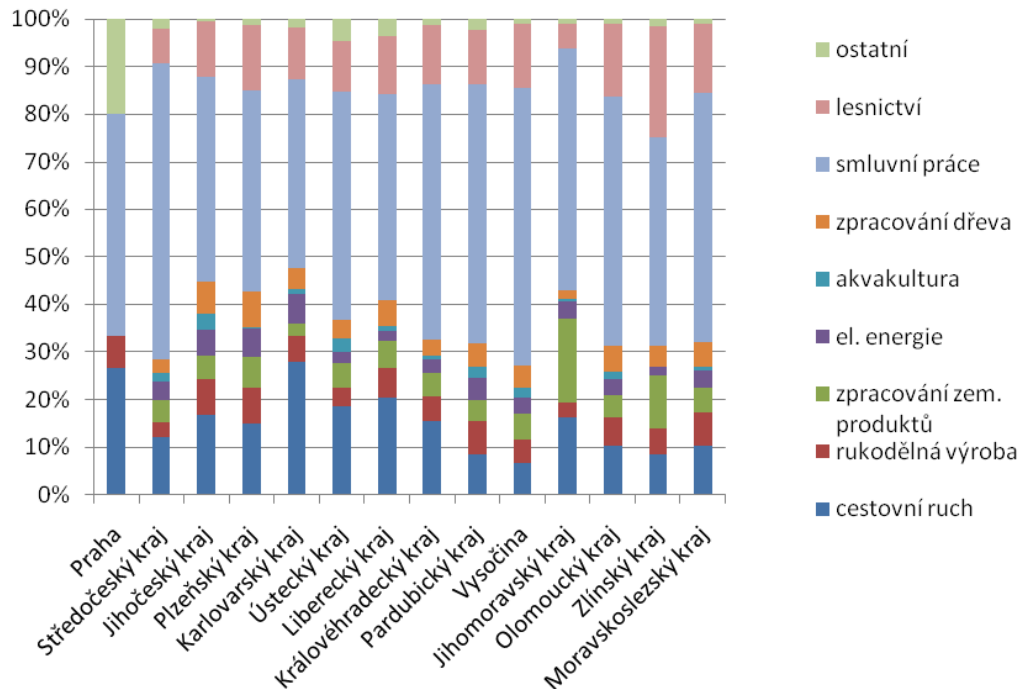
Živočišná výroba

Multifunkční zemědělství

- ☐ koncept multifunkčního zemědělství – komoditní a nekomoditní produkce (ochrana půdy, zachování venkovské krajiny, ochrana biodiverzity, zachování tradičního venkovského života, politika zajišťující zachování funkcí venkovských sídel)
- ☐ **diverzifikace** zemědělských činností
- ☐ stabilizace příjmů

Typologie

Zdroj: Hron 2008, Robinson 2004

STRUKTURNÍ DIVERZIFIKACE
<u>Cestovní ruch</u>
▪ Ubytování- „bed and breakfast“, kemping ▪ Rekreační aktivity – občerstvení na farmě, dny otevřených dveří, zoo, řemesla, naučné stezky, venkovské parky, hipoaktivity, muzea ▪ Kombinace předešlých – aktivní prázdniny
<u>Přidávání hodnoty zemědělským produktům</u>
▪ Přímý prodej – prodej ze dvora, faremní obchod, prodej rozvozem k zákazníkovi ▪ Zpracování produkce – zemědělské produkce, výroba potravinářské produkce, speciální balení ▪ Prodej vlny, kůže
ZEMĚDĚLSKÁ DIVERZIFIKACE
<u>Nekonvenční produkce</u>
▪ Rostlinná výroba – Iněné semeno, petrklíč, pcháč, tritcale, vinice ▪ Živočišná produkce – chov ryb, jelenovitých, koní, lovné zvěře, lam ▪ Ekologické zemědělství
<u>Lesnictví</u>
▪ Pěstování, těžba a zpracování dřeva, pěstování energetických dřevin, rekreační využití lesa, údržba chráněných oblastí
<u>Poskytování zemědělských služeb</u>
▪ Pro zemědělské podnikatele ▪ Pro nezemědělské organizace a jednotlivce
PASIVNÍ DIVERZIFIKACE
▪ Pronájem budov, pronájem pozemků

Ekologické zemědělství

5. Současná krajina / Contemporary landscape

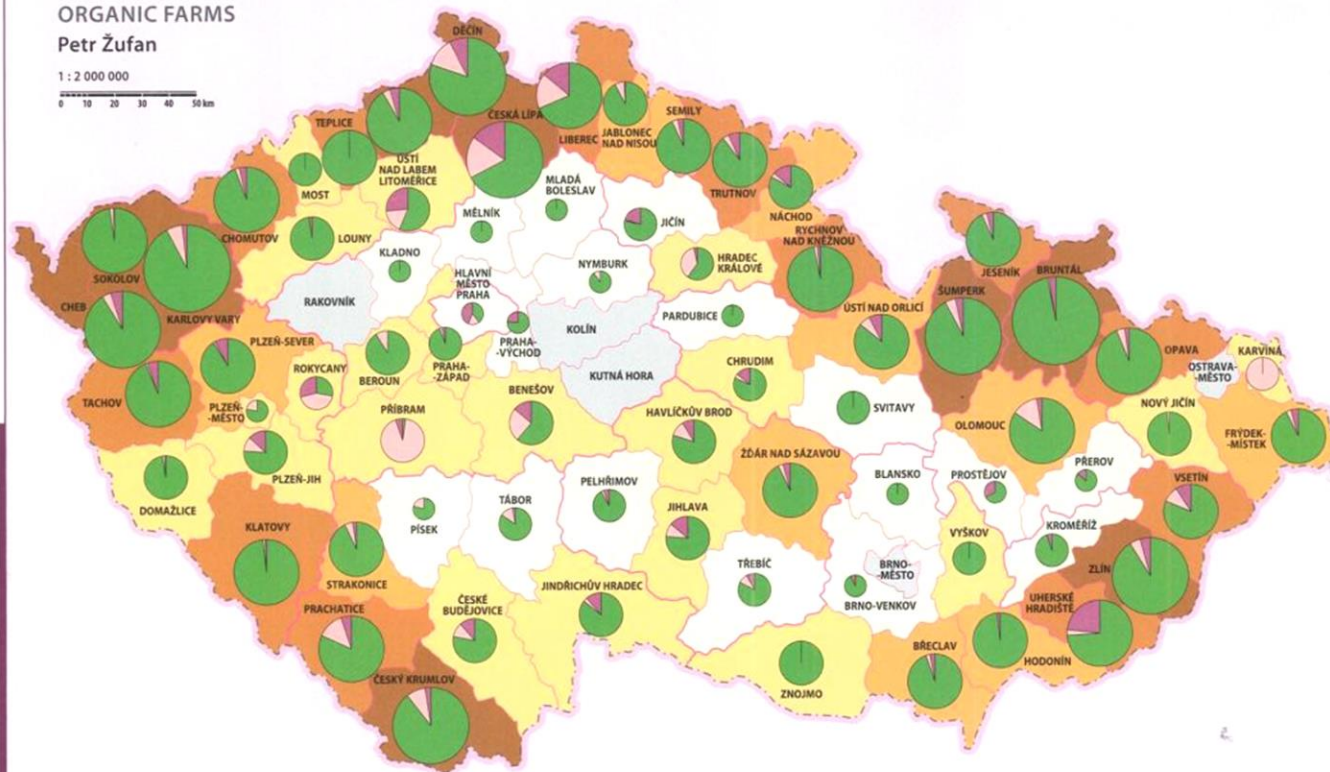
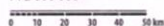
60

FARMY S EKOLOGICKOU PRODUKČÍ

ORGANIC FARMS

Petr Žufan

1 : 2 000 000

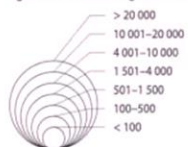

Podíl ekologického zemědělství
z celkové zemědělské půdy

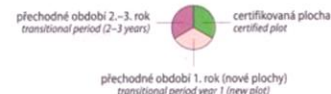
Share of organic farming in total agricultural land

Výměra zemědělské půdy v ekologickém zemědělství (ha)
Agricultural land in organic farming (ha)

Kategorie zemědělské půdy v ekologickém zemědělství
Agricultural land categories in organic farming

Zdroj / Source: Ministerstvo zemědělství ČR, Praha; Český statistický úřad, Praha.

Závěr

- dotace do zemědělství a venkova – cca 38 % rozpočtu EU
- podíl na EA je 2 %
- problémy vycházejí z velikostní struktury zemědělských podniků (ne rodinné farmy jako v EU)
- hospodaření na velkých plochách, chybí krajinné prvky – rozčlenění krajiny, velké podniky nechtějí, hospodaří na velkých půdních blocích, ne na vlastním, ale pronajatém, zhutnění zemědělské půdy...
- vyšší podpora na stav krajiny
- krácení dotací velkým podnikům, podpora začínajícím a rodinným farmám

Děkuji za pozornost

vit.jancak@natur.cuni.cz